Apulaistietosuojavaltuutettu Jari Råman

Eduskunnan hallintovaliokunta
HaV@eduskunta.fi

Asiantuntijalausunto Valtioneuvoston selvityksestä (E 131/2018 vp): OSA; Neuvottelumandaattiehdotukset Budapestin sopimuksen toista lisäpöytäkirjaa ja EU:n ja USA:n välistä rajat ylittävää pääsyä sähköiseen todistusaineistoon koskevaa sopimusta varten

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt tietosuojavaltuutetun toimistolta asiantuntijaa kuultavaksi ja kirjallista asiantuntijalausuntoa Valtioneuvoston selvityksestä (E 131/2018 vp koskien neuvottelumandaattiehdotuksia Budapestin sopimuksen toista lisäpöytäkirjaa ja Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välistä rajat ylittävää pääsyä sähköiseen todistusaineistoon koskevaa sopimusta varten.

Yleistä

Oikeusministeriön perusmuistiossa esitettyihin sopimusten ja neuvotteluiden tavoitteisiin ja niitä koskeviin Suomen kantoihin voi hyvin yhtyä.

Kansainvälisiä sopimuksia tarvitaan nopeuttamaan ja parantamaan sähköisen todistusaineiston saatavuutta. Tietoverkoissa tehdyistä rikoksista ei useinkaan jää muuta todistusaineistoa kuin tietoteknisiä jälkiä ja tällainen rikollisuus on luonteeltaan kansainvälistä ja rajat ylittävää – jopa kansallisten tutkintojen yhteydessä todistusaineistoa voidaan joutua hankkimaan EU:n ulkopuolisista maista. Tietopyyntöjen määrän kasvaessa ja todistusaineiston nopeastikin hävitessä tarvitaan uusia lainvalvontaviranomaisten kansainvälisen yhteistyön muotoja.

Joiltakin osin tietoverkkorikoksissa on kyse myös henkilötietojen oikeudettomasta käsittelystä (esim. käyttäjätunnusten ja salasanojen hankinta) tai henkilötietoja käytetään oikeudettomasti rikoksentekovälineinä (käytetään toisen henkilön tunnisteita oikeudettomasti). Tämän vuoksi sähköisen todisteiden saanti voi parantaa myös henkilötietoihin kohdistuvien tai niiden avulla tehtävien rikosten selvittämistä.

Samalla **tarvitaan kestäviä ratkaisuja henkilötietojen siirtoon kolmansiin maihin lainvalvontaviranomaisten toimesta, jotka takaavat riittävät henkilötietojen suojamekanismit,** kuten molempien sopimusten osalta on neuvottelumandaattiehdotuksissa tuotu hyvin esille. Nykyiset perusmuistiossakin kuvattuja keskinäiselle oikeusavulle vaihtoehtoisia vapaaehtoisuuteen perustuvia käytäntöjä EU ja USA:n välillä ei voida pitää kestävinä ratkaisuina henkilötietojen siirtoon kolmansiin maihin.

Muistiossa esitetyt valmistelua koskevat valtioneuvoston näkemykset ovat myös kannettavia. Kummissakin neuvotteluissa on hyvä ottaa perusteeksi unionissa valmisteltavana oleva sähköistä todistusaineistoa rikosasioissa koskeva asetusehdotus (COM(2018) 225 final), jonka käsittelyn yhteydessä voidaan EU:n sisällä päästä riittä-

vään yksimielisyyteen toimivaltuuksista ja menettelytavoista. Kyseisen asetusehdotuksen tietosuojanäkökulmaa on kattavasti analysoitu Euroopan tietosuojaneuvoston[1] lausunnossa 23/2018, joka on saatavilla osoitteesta https://edpb.europa.eu/sites/edpb/files/files/file1/eevidence_opinion_final_en.pdf.

Ehdotus Suomen kannan täsmentämiseksi

Oikeusministeriön perusmuistiossa Suomen kantana esitetään erityishuomiona Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen mahdollisia sopimusneuvotteluita koskevan ehdotuksen osalta, että ”Valtioneuvosto tukee toimenpiteitä, joilla edistetään sitä, että mahdollisissa neuvotteluissa USA:n kanssa saavutettaisiin EU-sääntelyn kanssa yhteensopiva sopimus, jossa otettaisiin huomioon erityisesti nykyisessä ja tulevassa EU-sääntelyssä vahvistettu tietosuoja- ja muu perusoikeussääntelyn taso”.

Perusmuistiossa kuvatulla tavalla (s. 8) neuvotteluohjeiden mukaan ”sopimuksen olisi oltava unionin ja Yhdysvaltojen kahdenvälisissä suhteissa ensisijainen tietoverkkorikollisuutta koskevaan Euroopan neuvoston yleissopimukseen sekä yleissopimuksen toista lisäpöytäkirjaa koskevissa neuvotteluissa saavutetun sopimuksen tai järjestelyn niihin määräyksiin nähden, jotka koskevat samoja asioita kuin Yhdysvaltojen kanssa tehtävä sopimus”. Neuvotteluohjeissa ei kuitenkaan täsmennetä voisivatko USA:n lainvalvontaviranomaiset mahdollisesti neuvoteltavasta sopimuksesta huolimatta käyttää sähköisen todistusaineiston rajat ylittävää hankkimista koskevaa USA:ssa maaliskuussa 2018 hyväksyttyä ns. Cloud Actia (The Clarifying Lawful Overseas Use of Data Act) sähköisen todistusaineiston tietopyyntöihin.

Tästä syystä **Suomen kannan tulisi tukea sopimuksen pakottavuutta ja ensisijaisuutta EU:n ja USA:n kahdenvälisissä suhteissa** esimerkiksi seuraavasti (lisäysehdotus kursivoitu):

> Valtioneuvosto tukee toimenpiteitä, joilla edistetään sitä, että mahdollisissa neuvotteluissa USA:n kanssa saavutettaisiin EU-sääntelyn kanssa yhteensopiva *kahdenvälisissä suhteissa ensisijainen* sopimus, jossa otettaisiin huomioon erityisesti nykyisessä ja tulevassa EU-sääntelyssä vahvistettu tietosuoja- ja muu perusoikeussääntelyn taso

US Cloud Actin vaikutukset eurooppalaiseen henkilötietojen käsittelyn sääntelyyn on parasta aikaa Euroopan tietosuojaneuvoston yleisistunnon käsittelyssä. Tarvittaessa tietosuojaneuvoston näkemykset voidaan toimittaa myöhemmin erikseen.

Muita huomioita

Sähköisen todistusaineiston saantia koskevien tietopyyntöjen lähettämisessä ja vastaanottamisessa on kyse EU:n tietosuojasääntelyn mukaisista henkilötietojen siirroista myös kolmansiin maihin. Kansainvälisen sopimuksen muodostaessa oikeudellisen perusteen tietojen siirrolle kolmanteen maahan tulee siinä neuvottelumandaatti ehdotuksen mukaisesti taata vastaava tietosuojan taso kuin tietosuoja-asetuksessa (EU) 2016/679 ja poliisin tietosuojadirektiivissä (EU) 2016/680.

[1] Euroopan tietosuojaneuvosto on tietosuoja-asetuksella perustettu riippumaton EU:n elin, joka koostuu kansallisten tietosuojaviranomaisten ja Euroopan tietosuojavaltuutetun edustajista. Tietosuojaneuvosto vastaa tietosuojasääntöjen yhdenmukaisesta soveltamisesta kaikkialla Euroopan unionissa ja edistää EU:n tietosuojaviranomaisten välistä yhteistyötä.

Molempien sopimusten neuvotteluohjeissa erikseen mainittujen yksityisyyden suojaa ja tietosuojaa koskevien lisätakeiden lisäksi tulisi huomioita kiinnittää ainakin seuraaviin kohtiin:

1) Sopimuksissa tulisi luoda riittävän yksityiskohtaiset suojakeinot tietojen siirroille kolmanteen maahan. Sopimuksissa tulisi mm. suoraan kolmansiin maihin sijoittautuneille yksityisille ja muille vastaanottajille tehtävien henkilötietojen siirtojen osalta täysimääräisesti huomioida tietosuoja-asetuksen 49 artikla ja poliisiasiain tietosuojadirektiivin 39 artikla, joka on pantu kansallisesti täytäntöön rikosasioiden tietosuojalain (1054/2018) 44 §:llä, ja erityisesti sen mukainen velvoite dokumentoida ja ilmoittaa siirrosta valvontaviranomaiselle.

2) Sopimuksiin tulisi kytkeä tietopyynnön vastaanottajamaan oikeusviranomaisen tekemä arviointi siitä, onko tietopyyntö perus- ja ihmisoikeuksien kannalta perusteltu, sekä täsmentää niitä perusteita, jolla tietopyynnön saanut palveluntarjoaja voisi perustellusti kieltäytyä tietopyynnön toteuttamisesta.

3) Sopimuksissa tulisi varmistaa rekisteröidyn oikeuksien toteutuminen; erityisesti oikeus saada tietoa henkilötietojen käsittelystä (selosteet) sekä oikeus saada pääsy tietoihin viimeistään silloin kun tiedon antaminen ei enää vaaranna tutkinnan tarkoitusta.

4) Erityisenä kysymyksenä tulisi arvioida myös vastaanottajamaan viranomaisen oikeutta siirtää saamiaan henkilötietoja edelleen vain sellaisiin kolmansiin maihin joissa on riittävä tietosuojan taso.